

Renata Jankowska

Bank Polskiej Spółdzielczości SA

Grażyna Woźniewska

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

WYKORZYSTANIE TECHNOLOGII INFORMATYCZNEJ W POLSKICH BANKACH SPÓŁDZIELCZYCH W KONTEKŚCIE ROZWIĄZAŃ UNII EUROPEJSKIEJ

1. Wstęp

Europejski i światowy rynek finansowy kształtowany jest obecnie przez dwa główne czynniki:

- integrację europejską, zwłaszcza wprowadzenie wspólnej waluty euro i rozszerzenie Unii Europejskiej, co jest bez wątpienia najważniejszym i najambitniejszym w świecie przedsięwzięciem ostatnich lat, oraz
- technologię, głównie informatyczną i telekomunikacyjną. Wraz z rozwojem IT (technologii informatycznej), Internetu i telefonii komórkowej dynamicznie rozwija się handel elektroniczny, który zmienia obraz gospodarki.

Oba te czynniki wywierają bardzo istotny wpływ na polski system bankowy i wymuszają działania dostosowawcze do nowych warunków panujących na rynkach finansowych.

Procesy dostosowujące polski system bankowy do standardów europejskich rozpoczęły się dużo wcześniej niż samo wejście do struktur europejskich. Działania te zapoczątkowała reforma bankowa przeprowadzona w 1989 r., dzięki której powstała dwuszczeblowa struktura systemu bankowego, charakterystyczna dla gospodarki rynkowej. Rozpoczął się dynamiczny – ilościowy i jakościowy – rozwój sektora bankowego w Polsce.

Dla banków spółdzielczych przełomem okazała się możliwość tworzenia od 1992 r. zrzeszeń, niezależnych od Banku Gospodarki Żywnościowej SA. Budowa niezależnych struktur była od początku ściśle związana z wdrażaniem technologii

informatycznej. Potrzeba coraz szerszego wdrażania w bankach spółdzielczych nowoczesnych rozwiązań z zakresu informatyki i telekomunikacji wzrosła z chwilą wejścia Polski do Unii Europejskiej. Wymaga tego dostosowanie do standardów Jednolitego rynku europejskiego, a także konieczność sprostania konkurencji banków nie tylko krajowych, ale i zagranicznych.

Celem niniejszego referatu jest nakreślenie podstawowych obszarów wdrażania i kierunków rozwoju technologii informatycznej w procesie dostosowania polskich banków spółdzielczych do Jednolitego rynku europejskiego. Główne przesłanki rozwoju informatyki w sektorze bankowości spółdzielczej wynikają z obowiązujących regulacji prawnych oraz z konieczności budowy nowoczesnej, konkurencyjnej oferty usług bankowych. W pracy przedstawiono również wyniki badań ankietowych dotyczących stopnia wykorzystania IT w ofercie banków spółdzielczych oraz niektóre źródła finansowania nakładów na rozwiązania informatyczne.

Wejście Polski do Unii Europejskiej wymusza na bankach spółdzielczych nie tylko wdrażanie innowacji technologicznych, ale i szeroko rozumianą edukację informatyczną swoich pracowników.

Jednym z istotnych elementów procesu integracji polskiego sektora bankowego z systemami Unii Europejskiej jest identyfikacja i obserwacja tendencji zmian zachodzących w zewnętrznym, szeroko rozumianym otoczeniu krajowego systemu bankowego. Wśród ważnych cech systemu bankowego Unii Europejskiej należy wymienić [Solarz 1993]:

- otwartość na świat i międzynarodowy charakter usług bankowych,
- kompleksowość działań przy rozwiązywaniu splotu problemów przebudowy gospodarki,
- globalizacja procesów świadczenia usług bankowych,
- orientacja na nowe techniki informatyczne, zmieniające jakość pracy w bankach,
- dążenie do sprostania konkurencji i zachowania bezpieczeństwa systemu bankowego.

Przedstawione cechy w coraz większym stopniu charakteryzują polski system bankowy, którego znaczącym elementem jest sektor bankowości spółdzielczej. Otwarcie na rynki światowe tylko pozornie nie wywiera wpływu na rozwój banków spółdzielczych, które często nazywane są lokalnymi. Poddając analizie wymienione cechy zewnętrznego otoczenia polskiego systemu bankowego, można przyjąć, że wejście do Unii Europejskiej spowodowało dwa kierunki oddziaływań, zmuszających polskie banki spółdzielcze do intensyfikacji wykorzystania rozwiązań informatycznych. Są to:

- zmiany legislacyjne oraz
- konieczność sprostania konkurencji.

Zarówno działania związane z uwzględnieniem wymogów prawnych, jak i tworzenie konkurencyjnej oferty usług wymagają zastosowania nowoczesnej IT.

2. Wpływ zmian legislacyjnych na konieczność zastosowania rozwiązań informatycznych w bankach spółdzielczych

Podstawą prawa bankowego w Unii Europejskiej jest Skonsolidowana dyrektywa bankowa¹. Oprócz tego aktu prawnego w Unii Europejskiej obowiązują regulacje prawne bezpośrednio dotyczące zastosowań IT w działalności bankowej. Są to m.in. [Gliniecka 2004, s. 61]:

- Zalecenie Komisji Europejskiej 97/489/EC z dnia 30 lipca 1997 r. w sprawie transakcji przeprowadzanych z użyciem elektronicznych instrumentów płatniczych.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2000/46/EC z dnia 18 września 2000 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/58/EC z 12 lipca 2002 r. w sprawie ochrony danych i prywatności w sektorze komunikowania elektronicznego.

Wejście Polski do struktur Unii Europejskiej znacząco wpłynęło na kształt wielu krajowych regulacji prawnych, które były dostosowywane stopniowo do wymogów wspólnego rynku jeszcze w okresie przedakcesyjnym. Prawo bankowe było jednym z pierwszych aktów dostosowanych do zasad obowiązujących w pozostałych krajach członkowskich UE.

Zmiany legislacyjne są istotnym motorem wdrażania nowych rozwiązań w zakresie działania informatycznych systemów ewidencyjno-księgowych, funkcjonujących w polskich bankach. Już wprowadzenie w 1992 r. Bankowego planu kont przyniosło zmiany w funkcjonowaniu banków spółdzielczych i wymusiło zastosowanie rozwiązań informatycznych do obsługi operacji księgowych. Fakt ten spowodował, że obecnie żaden bank spółdzielczy nie może funkcjonować bez wykorzystania systemu informatycznego.

Zharmonizowanie standardów rachunkowości bankowej z regulacjami unijnymi otworzyło drogę do analizowania przez nadzór bankowy *współczynnika adekwatności kapitałowej*, wyliczanego w sposób zgodny ze standardami międzynarodowymi. Opracowywane przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego nowe standardy kapitałowe dla banków, przedstawione w Nowej Umowie Kapitałowej (CAD III), stanowią istotny element nowej, globalnej architektury finansowej. Z metodologii zawartej w Nowej Umowie Kapitałowej można korzystać jedynie w środowisku informatycznym. Jej wdrożenie wymaga dostosowania posiadanych przez banki polskie systemów informatycznych do wyliczania współczynnika.

Niewątpliwym wyzwaniem zarówno dla banków spółdzielczych, jak i dla dostawców ich informatycznych systemów ewidencyjno-księgowych jest zastosowanie zasad wyceny zobowiązań i należności banku metodą zamortyzowanego kosztu, z uwzględnieniem efektywnej stopy procentowej. We wszystkich polskich ban-

¹ Dyrektywa 2000/12/EC z dnia 12 marca 2000.

kach trwają prace nad modyfikacją systemów informatycznych, aby możliwa była automatyczna wycena pozycji bilansowych.

Bardzo istotne znaczenie dla funkcjonowania systemów informatycznych w bankach miały również regulacje dotyczące świadczenia usług drogą elektroniczną, które w połączeniu ze zmianami w ustawie Prawo bankowe pozwoliły na uregulowanie wielu ważnych kwestii w obrocie elektronicznym. Dzięki temu swoje prawne definicje uzyskały finansowe instrumenty elektroniczne.

Regulacje krajowe, które stwarzają podstawy do świadczenia przez banki usług drogą elektroniczną, to przede wszystkim:

- Ustawa o podpisie elektronicznym z 18 września 2001 r.²,
- Ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną z 18 lipca 2002 r.³,
- Ustawa o elektronicznych instrumentach płatniczych z 12 września 2002 r.⁴

Z oczywistych względów te akty prawne wpłynęły na stosowane rozwiązania informatyczne w bankach spółdzielczych.

3. Nowoczesne technologie informatyczne jako czynnik konkurencyjności banków spółdzielczych

Zmiany legislacyjne, narzucające konieczność zmian w zakresie stosowanych rozwiązań informatycznych, stanowią czynnik skrajnie zewnętrzny, całkowicie niezależny od strategii rozwoju banku. Natomiast czynnikiem ściśle powiązanim z przyjętą misją banku jest strategia konkurencji. Banki spółdzielcze, chcąc zachować swój udział w rynku, powinny oferować konkurencyjne usługi. Opracowanie strategii konkurencji oznacza opracowanie ogólnej formuły, w jaki sposób bank zamierza konkurować, jakie powinny być jego cele i jakie zasady postępowania będą przyjęte w realizacji tych zadań.

3.1. Strategie konkurencji a IT

W zależności od charakteru prowadzonej działalności banki najczęściej stosują kombinację następujących strategii konkurencji:

- przewagi kosztowej,
- różnicowania,
- koncentracji na wybranym segmencie.

Przewaga kosztowa polega na osiągnięciu najniższych kosztów przy wysokim poziomie sprzedaży. Strategia ta wymaga ścisłej kontroli kosztów całkowitych, dążenia do obniżenia kosztów przez zdobywanie doświadczenia, rezygnacji z klientów o mar-

² DzU nr 130, poz. 1450.

³ DzU nr 144, poz. 1204.

⁴ DzU nr 169, poz. 1385.

ginalnym znaczeniu oraz minimalizacji kosztów promocji i sprzedaży. Strategia wiodącej pozycji pod względem kosztów często jest związana z prowadzeniem polityki niskich cen, co pozwala zdobyć duży udział w rynku. Jest to strategia, którą banki w Polsce stosują najczęściej. Wykorzystanie IT, szczególnie w obsłudze klientów masowych, przez świadczenie usług bankowości elektronicznej pozwala obniżyć wielokrotnie koszt jednostkowy transakcji. Korzystanie z elektronicznych kanałów dystrybucji umożliwia także znaczną redukcję kosztów promocji i reklamy.

Kolejna strategia to *strategia różnicowania*, polegająca na oferowaniu usługi o unikatowych cechach w skali całego sektora. Niepowtarzalność produktu przyczynia się do lojalności klientów wobec banku. Różnicowanie może być efektem np. wysokiego poziomu obsługi klientów (jakości oferty), stosowania nowych technologii czy elektronicznych kanałów dystrybucji.

Koncentracja na wybranym segmencie jest strategią, która w przeciwieństwie do dwu poprzednich, nie jest tworzona z myślą o całym sektorze, ale ogranicza się do określonej grupy klientów, pewnych produktów czy rynku geograficznego. Strategia ta opiera się na założeniu, że bank może obsłużyć wąski segment sprawniej i skuteczniej niż konkurenci działający w szerszej skali. Narzędziem strategii koncentracji jest segmentacja, czyli podział sektora na różne rynki w celu sformułowania i wprowadzenia w każdym segmencie odrębnej strategii konkurencji. Właściwa, dogłębnie przeprowadzona segmentacja jest możliwa jedynie przy zastosowaniu odpowiednich narzędzi informatycznych, np. bazujących na rozwiązaniach technologicznych hurtowni danych.

W każdej z wymienionych strategii zastosowanie znajdują technologie informatyczne – a zatem banki muszą stosować, niezależnie od przyjętej strategii, nowoczesne rozwiązania informatyczne, gdyż są one niezbędne do utrzymania czy wzrostu przewagi konkurencyjnej.

3.2. Wpływ technologii informatycznych na budowę nowoczesnej oferty usług w bankach spółdzielczych – wyniki badań

Rosnąca konkurencja ze strony banków nie tylko krajowych, ale i zagranicznych wymaga unowocześniania produktów oferowanych przez banki spółdzielcze. W sektorze tym następuje dynamiczny rozwój zastosowania takich rozwiązań informatycznych i telekomunikacyjnych, które pozwalają na udostępnianie klientom takich usług, jak:

- dostęp *on-line* do kont bankowych,
- dysponowanie środkami na rachunkach bankowych za pomocą międzynarodowej karty płatniczej,
- świadczenie usług drogą telefoniczną (bankofon, usługa SMS itd.),
- rozliczenia elektroniczne krajowe i międzynarodowe itd.

W celu identyfikacji stopnia wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych w ofercie banków spółdzielczych na początku 2002 r. skierowano do banków

spółdzielczych ankietę. W badaniu ankietowym wzięły udział 72 banki spółdzielcze. W celu identyfikacji zmian, jakie nastąpiły w zakresie rozwoju oferty opartej na produktach bankowości elektronicznych, w październiku 2004 r., (czyli po niemal trzech latach) przeprowadzono badania ponownie. Powtórzenie badań ankietowych miało na celu m.in. potwierdzenie prognoz oraz identyfikację kierunków rozwoju oferty w bankach spółdzielczych. Wyniki badań wskazują na bardzo dużą dynamikę rozwoju bankowości elektronicznej w bankach spółdzielczych. Zmiany w tym zakresie prezentuje tab. 1.

Tabela 1. Zmiany w wykorzystaniu IT w ofercie banków spółdzielczych w okresie 2002-2004 – wyniki ankiet

Obszar zastosowania IT	Lata			
	2002		2004	
	liczba banków	%	liczba banków	%
<i>Home-banking</i>	17	24	23	32
<i>Private-banking</i>	1	1	2	3
Usługi bankowe przez telefon	9	13	27	38
Bankomat	17	24	38	53
Krajowa karta płatnicza	21	29	16	22
Międzynarodowa karta płatnicza	35	49	72	100
Usługi bankowe przez Internet	6	8	18	25
Scentralizowany system informatyczny banku	39	54	42	58

Źródło: opracowanie własne.

Z analizy przedstawionych danych wynika, że nastąpiło znaczące rozszerzenie wykorzystania narzędzi informatycznych w okresie między poszczególnymi badaniami. Najdynamiczniej rozwija się bankowość internetowa – zanotowano ponadtrzykrotny wzrost wykorzystania Internetu w świadczeniu usług w badanych bankach spółdzielczych w danym okresie. Bardzo dużą liczbę wdrożeń notuje się w zakresie oferty bankowości telefonicznej. Coraz więcej banków udostępnia swoim klientom bądź usługę polegającą na uzyskaniu telefonicznej informacji o stanie konta (po podaniu hasła), bądź usługi bardziej zaawansowane, np. usługi SMS, polegające na automatycznym informowaniu klienta o zmianie stanu środków na jego rachunku – w formie komunikatu SMS, wysyłanego pod podany numer telefonu komórkowego.

Znacznie wzrosła też liczba banków spółdzielczych, które zakupiły bankomaty – aż 53% ankietowanych banków spółdzielczych jest ich posiadaczami. Rozszerzanie sieci bankomatów wprawdzie jest dla banków spółdzielczych znaczącym przedsięwzięciem inwestycyjnym (pomimo rabatów wynegocjowanych przez bank zrzeczający dla całej grupy), ale pozwala jednocześnie na uzyskanie wielu korzyści. Do najważniejszych można zaliczyć zwiększenie liczby wydawanych kart płatniczych, co obok wzrostu przychodów z tytułu opłat i prowizji umożliwia ograniczenie kolejek, a także podniesienie atrakcyjności oferty banków. Banki inwestują

ce w bankomaty i karty płatnicze są postrzegane przez klientów jako banki nowoczesne. Według wyników badań ankietowych, przeprowadzonych w październiku 2004 r., 100% analizowanych banków wydaje międzynarodowe karty płatnicze.

Dynamiczny rozwój oferty banków spółdzielczych, wykorzystujący nowoczesne rozwiązania z zakresu informatyki i telekomunikacji, stanowi odpowiedź na rosnącą konkurencję oraz oczekiwania klientów.

4. Niektóre źródła finansowania nakładów na rozwiązania informatyczne w bankach spółdzielczych

Wejście Polski do Unii Europejskiej to ogromna szansa na pozyskanie środków finansowych na rozwój rolnictwa, obszarów wiejskich oraz małych i średnich przedsiębiorstw. Zarówno rolnicy, jak też mali i średni przedsiębiorcy mogą się starać o dotacje z funduszy strukturalnych. Ze względu na to, że jest to tradycyjny już segment klientów banków spółdzielczych, od banków oczekuje się znaczącego zaangażowania w pozyskiwanie funduszy unijnych. Banki spółdzielcze mogą uczestniczyć w dystrybucji środków unijnych w różny sposób, m.in.:

- prowadząc rachunki bieżące i pomocnicze przeznaczone do rozliczania np. dotacji unijnych, dopłat oraz rent strukturalnych itd.,
- kredytując udział własny w projektach współfinansowanych przez Unię Europejską,
- współfinansując inwestycje podlegające częściowej refundacji z funduszy strukturalnych (kredyty pomostowe),
- współfinansując projekty o zasięgu regionalnym, realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego poprzez np. organizację emisji obligacji komunalnych (przy współpracy z bankiem zrzeszającym),
- świadcząc usługi doradcze w zakresie możliwości uzyskania wsparcia finansowego z funduszy unijnych.

Realizacja wymienionych zadań wymaga bardzo dobrej znajomości tematyki dotacji unijnych. Dostęp do informacji na ten temat jest możliwy w głównej mierze wyłącznie poprzez Internet. Polityka informacyjna Unii Europejskiej zakłada stworzenie społeczeństwa opartego na wiedzy, wykorzystującego Internet także w uzyskiwaniu informacji o dotacjach. Oznacza to rozwój wykorzystania Internetu w bankach spółdzielczych, co wymaga inwestycji zarówno w edukację informatyczną pracowników, jak i w rozwój technologii informatycznej. Zadania te banki spółdzielcze mogą zrealizować z wykorzystaniem pomocy z funduszy strukturalnych.

Znaczna część banków spółdzielczych to średnie przedsiębiorstwa (zatrudnienie średnioroczne do 250 pracowników i średnioroczne obroty na poziomie 4 mln zł). W związku z tym mogą się one starać o pomoc w ramach programów skierowanych do sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Programem pozwalającym na refinan-

sowanie nakładów inwestycyjnych w bankach spółdzielczych jest Sektorowy program operacyjny – wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw (SPO-WKP). Działanie 2.3.

W ramach tego programu bank może uzyskać do 50% refundacji kosztów poniesionych na inwestycje, których celem była poprawa jego konkurencyjności poprzez unowocześnienie produktu lub cyklu produkcyjnego (czyli także nakładów na IT).

Do przykładowych typów projektów, jakie bank spółdzielczy może zrealizować w ramach SPO-WKP. Działanie 2.3, należą:

- zakup sprzętu informatycznego,
- wdrożenie scentralizowanego systemu informatycznego,
- zakup bankomatu,
- budowa i rozbudowa, remont budynków,
- zakup wyposażenia,
- poprawa warunków BHP,
- zakup specjalistycznych środków transportu itp.

W ramach programu SPO-WKP. Działanie 2.3 bank spółdzielczy może uzyskać pomoc w wysokości 10 000 do 1 250 000 zł.

Wykorzystanie środków pomocowych na rozwój informatyki przyczyni się do umacniania pozycji konkurencyjnej banków spółdzielczych na lokalnych rynkach finansowych.

Literatura

- Gliniecka J., *System bankowy w regulacjach polskich i unijnych*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Gdańsk 2004.
- Solarz J., *Dostosowanie banków do standardów europejskich*, „Zarządzanie i Bankowość”, Warszawa 1993.

INFORMATION TECHNOLOGY APPLICATION IN POLISH CO-OPERATIVE BANKS

Summary

The European and world financial market is created by two main factors: European integration and information technology that lead to the development of e-commerce. Both of them affect Polish co-operative banking sector. Nowadays, it is necessary for co-operative banks to invest in new technology. Investing in IT is determined by law regulations and the need to create modern, competitive banking services. The paper presents some results of the research into IT application in Polish co-operative banks.